

МЕХАНІЗМ СУМАРНОЇ ПОЗИЧКОВОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРИ КРЕДИТУВАННІ ЗА ОВЕРДРАФТОМ

Коверза В.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
Донецький університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Грищук О.А.

*здобувач
Донецького університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Досліджено процеси формування позичкової заборгованості та залишків на овердрафтних рахунках клієнтів з метою отримання відповідних кількісних залежностей з використанням випадкового характеру формування сумарної величини позичкової заборгованості. Встановлено, що величини щоденної заборгованості за окремими клієнтськими рахунками розподіляються як випадкові величини відповідно до нормального закону розподілу. В результаті доведено, що використання механізму сумарної кредитної заборгованості, при даному виді кредитування значно розширює можливості фінансування діяльності підприємств і надає змогу управляти величиною позичкової заборгованості та платою за користування позиковими коштами.

Ключові слова: овердрафт, капітал, банк, кредит, кошти, ресурси, клієнт

Постановка проблеми. Від того, наскільки банки приділяють увагу формуванню капіталу, залежить їх спроможність активно здійснювати банківські операції та надавати послуги, фінансова стійкість банківської системи, її місце і роль у подальшому розвитку економіки країни, інтеграції банківської системи у світовий фінансовий ринок. Тому найважливішим напрямом зміцнення банківської системи України є зростання рівня концентрації банківського капіталу шляхом залучення коштів самих банків, їх клієнтів, капіталізацію їх прибутку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню основних аспектів складної і багатопланової проблеми банківського капіталу присвячені праці багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних економістів: Е.Н. Василюшина, О.В. Васюренко, А.П. Вожжова [1-3], Н.Е. Грязновой, О.Д. Дзюблюка [4], Н.Е. Егорової, Е.Ф. Жукова, В. Кириленка, Т.Д. Косової, О.И. Лаврушина [5], Ю.Є. Лютого, Н.А. Малиш, А.М. Мороза, С.В. Мочерного, Л.О. Омелянович [3], К. Паррамоу, А.А. Пересади, А.М. Поддєрьогіна, П. Роуза, М.І. Савлука, Д.С. Скотта, А.М. Смюлова, Дж.Ф. Синки, В.М. Уоскіна, Т.Дж. Уотшема, В.М. Федосова, В.А. Царькова та інших.

Мета статті. Метою статті є дослідження механізму сумарної кредитної заборгованості та визначення переваг і недоліків овердрафтного кредитування, як складової цього механізму. В процесі дослідження механізму сумарної кредитної заборгованості використано системний підхід, теоретичне узагальнення, аналіз і синтез, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження в даній області є складовою частиною теорії трансформації банківських ресурсів та науково-обґрунтованого підходу до формування

портфеля активів банку на основі прогнозування як формування пасивів, так і забезпечення ними відповідних активів. Розгляд процесу акумуляції банком коштів і трансформації їх в ресурси вимагає дослідження формування банківських ресурсів і в процесі кредитування за овердрафтом. Необхідно відзначити, що рішення поставленої задачі обумовлено потребою банківської практики [1, с. 87].

Випадковий характер формування сумарної величини позичкової заборгованості з кредитування за овердрафтом клієнтів робить проблематичним прогнозування величини банківських ресурсів. Для цього були досліджені процеси формування позичкової заборгованості та залишків на овердрафтних рахунках клієнтів з отриманням відповідних кількісних залежностей як результат взаємодії цих двох потоків. Перевищення надходжень над використанням коштів банку призводить до формування залишків на поточному рахунку клієнта (кредитовий залишок на рахунку).

Формування залишків на поточних рахунках та позикової заборгованості носить імовірнісний характер і при достатній кількості клієнтів, що кредитуються, можна з достатньою точністю стверджувати, що завжди фактичний рівень позичкової заборгованості буде менше сумарної величини встановлених лімітів кредитування за клієнтськими рахунками. Фактична позичкова заборгованість визначає реальну потребу банку в ресурсах для забезпечення потреби всіх його клієнтів, що кредитуються за овердрафтом, в межах сумарного ліміту. Необхідність оцінки цього рівня визначає значущість дослідження та його актуальність для практичної діяльності банків.

Умовно-постійна складова поточних пасивів займає значну частину ресурсів комерційних банків, яка за своїми параметрами може бути віднесена до

стабільних і керованим ресурсів в силу чого використовується для розміщення в термінові, в тому числі і довгострокові активи. При перекладі клієнтів на кредитування за овердрафтом формування залишків суттєво змінюється.

Сумарний ліміт кредитування по системі овердрафт визначається як сума всіх лімітів, встановлених для відповідних позичкових рахунків.

Величини щоденної заборгованості за окремим клієнтським рахунком розподіляються як випадкові величини відповідно по нормальному або близького до нього закону розподілу. При цьому по окремому рахунку заборгованість змінюється в межах від нуля до свого максимуму-ліміту кредитування з параметрами (математичне очікування або середня величина позикової заборгованості) і σ (середньоквадратичне відхилення).

Аналіз фактичного формування позикової заборгованості показав, що сукупний ліміт «вибирається» в діапазоні 40-70%.

Володіння даними функціональними залежностями надає змогу: прогнозувати рівень необхідних ресурсів для забезпечення кредитування за овердрафтом; прогнозувати з достатньою ймовірністю доходи від даного виду кредитування.

Середній рівень самозабезпечення визначається математичним очікуванням нетто потоку протягом аналізованого періоду, причому, протягом цього періоду поточні значення нетто-залишку можуть приймати як позитивні, так і негативні величини. Математичне сподівання нетто-потоків визначається як різниця математичних очікувань величин залишків і заборгованості на розглянутому інтервалі і також може приймати позитивне, негативне і нульове значення.

У тому випадку, якщо, забезпеченість ресурсами складе тільки 50%. Якщо ж, позичкова заборгованість постійно перевищує відповідні поточні пасиви і можна стверджувати про відсутність самозабезпечення і необхідності постійного залучення для кредитування клієнтів за овердрафтом інших видів банківських ресурсів.

В результаті розгляду формування позикової заборгованості і поточних пасивів як сукупності залишків по рахунках при кредитуванні за овердрафтом можна відзначити, що при цьому можливе формування ресурсів у вигляді поточних пасивів, рівень яких характеризується значеннями коефіцієнта самозабезпечення, а абсолютна величина самозабезпечення визначається математичним очікуванням потоку нетто. Ці параметри можуть бути отримані аналітичним підрозділом банку шляхом комп'ютерної обробки інформації, що формується за рахунками клієнтів без особливих труднощів.

Овердрафтне кредитування, як юридичних так і фізичних осіб (у т.ч. із застосуванням пластикових карток), є поширеною позичковою операцією в практиці комерційних банків України і досить повно висвітлено в спеціальній літературі. Однак при розгляді процедури даного методу кредитування не розкривається механізм взаємодії залишків, що формуються при цьому у вигляді поточних пасивів і відповідних активів. Однією з проблем у банків-

ській практиці є оцінка обсягу ресурсів, необхідних для забезпечення портфеля кредитування за овердрафтом що у свою чергу, значною мірою визначається «самокредитуванням» клієнтів [2, с. 103].

Формування залишків досить відрізняється, що пояснюється різним ступенем управління коштами, і значною мірою залежить від фінансування підприємства. У їх складі формування поточних пасивів банків як сукупності депозитів до запитання на поточних рахунках клієнтів виділяється умовно-постійна частина (ТПconst), величина якої визначається залежністю:

$$ТП_{const} = m \cdot n - 3\sigma\sqrt{n} \quad (1)$$

Умовно-постійна складова поточних пасивів займає значну частину ресурсів комерційних банків, яка за своїми параметрами може бути віднесена до стабільних і керованих ресурсів в силу чого використовується для розміщення в термінові та довгострокові активи. При перекладі клієнтів на кредитування за овердрафтом формування залишків суттєво змінюється.

Сумарний ліміт кредитування по системі овердрафт визначається як сума всіх лімітів, встановлених для відповідних позичкових рахунків:

$$\text{Lim}_{\Sigma} = \sum_{i=1}^n \text{lim}_i, \quad (2)$$

де Lim_{Σ} – сумарний ліміт для всіх (n) позичальників банку, що кредитуються за овердрафтом;

lim_i – Ліміт кредитування, встановлений за i-м рахунком.

Величини щоденної заборгованості за окремим клієнтським рахунком розподіляються як випадкові величини відповідно по нормальному або близьким до нього законам розподілу.

У середньому перевищення сумарного ліміту над фактичною позичковою заборгованістю складе:

$$\text{Lim}_{\Sigma} - M^0 = n \cdot \text{lim} - n \cdot m^0 = n(\text{lim} - m^0) \quad (3)$$

Володіння даних функціональних залежностей дає можливість:

- прогнозувати рівень необхідних ресурсів для забезпечення кредитування за овердрафтом;
- прогнозувати з достатньою ймовірністю доходи від даного виду кредитування.

Однак за сукупністю клієнтів, що кредитуються за овердрафтом, положення змінюється. При достатній їх кількості одночасно формуються поточні пасиви з умовно-постійної і змінної складовими і сукупна позичкова заборгованість також з умовно-постійної і змінної складовими.

Середній рівень самозабезпечення визначається математичним очікуванням нетто потоку протягом аналізованого періоду, причому, протягом цього періоду поточні значення нетто-залишку можуть приймати як позитивні, так і негативні величини. Математичне сподівання нетто-потоків визначається як різниця

математичних очікувань величин залишків і заборгованості на розглянутому інтервалі і також може приймати позитивне, негативне і нульове значення.

У тому випадку, якщо математичне сподівання нетто-поточку перевищує половину діапазону розсіювання складових її величин, то можна говорити про умовно-постійної частини нетто потоку, який визначається як різниця умовно-постійних складових поточних пасивів ($ТП_{const}$) і поточних активів.

У тому випадку, якщо, то забезпеченість ресурсами складе тільки 50%. Якщо ж, то позичкова заборгованість постійно перевищує відповідні поточні пасиви і можна говорити про відсутність самозабезпечення і необхідності постійного залучення для кредитування клієнтів за овердрафтом інших видів банківських ресурсів.

Таким чином, рівень самокредитування можна визначити у відносному вираженні відповідним коефіцієнтом:

$$K_{c/o} = \frac{M_{TP}}{M_{TA}}, \quad (4)$$

де $K_{c/o}$ – коефіцієнт самозабезпечення при кредитуванні за овердрафтом.

Абсолютна величина самозабезпечення визначається значенням математичного очікування потоку нетто. При цьому гарантований рівень самокредитування визначається умовно-постійною частиною цього потоку. Негативні значення цих параметрів свідчать про те, що середня величина сумарної заборгованості на розглянутому періоді перевищує середні значення поточних пасивів, що говорить про необхідність залучення додаткових ресурсів для забезпечення потреби в позикових коштах клієнтів, що кредитуються за овердрафтом.

В результаті розгляду формування позикової заборгованості і поточних пасивів як сукупності залишків по рахунках при кредитуванні за овердрафтом можна відзначити, що при цьому можливе формування ресурсів у вигляді поточних пасивів, рівень яких характеризується значеннями коефіцієнта самозабезпечення, а абсолютна величина самозабезпечення визначається математичним очікуванням потоку нетто. Ці параметри можуть бути отримані аналітичним підрозділом банку шляхом комп'ютерної обробки інформації, що формується за рахунками клієнтів без особливих труднощів. У результаті аналізу фактичних даних встановлено, що коефіцієнт самокредитування залежить від специфіки клієнтської бази різних банків і відрізняється в кожному банку протягом різних періодів [3, с. 263].

Застосування розглянутого методу позитивно зарекомендувало себе при аналізі результатів кредитування за овердрафтом та оцінці ефективності кредитування, а також при оцінці необхідного рівня банківських ресурсів для кредитування по овердрафту, що допомагає більш обґрунтовано підходити до планування банківської діяльності в частині управління як пасивами, так і активами [4, с. 15].

Використання розглянутого матеріалу в практиці банківського менеджменту та в навчальному процесі показує, що наочність матеріалу і сприйняття ситуації

значною мірою зростають при використанні графічного зображення формування поточних пасивів, позикової заборгованості і нетто-результату. Дослідження в даній області є складовою частиною теорії трансформації банківських ресурсів та науково-обґрунтованого підходу до формування портфеля активів банку на основі прогнозування як формування пасивів, так і забезпечення ними відповідних активів [5, с. 378].

Переваги овердрафтного кредитування [6, с. 68]:

- з підприємством може бути укладена Генеральна угода про овердрафтне кредитування на строк до шести місяців. При цьому не збирається пакет документів, як при традиційному кредитуванні, а оформляються тільки заява і договір;

- овердрафтне кредитування – це єдина форма кредитування, при якій не обов'язкове забезпечення;

- ліміт овердрафтного кредитування встановлюється, виходячи з сукупного середньомісячного кредитового обороту по всіх розрахункових і поточних рахунках, відкритих підприємством в банку, і може бути збільшений у зв'язку із збільшенням кредитових оборотів по рахунках;

- при даній формі кредитування банк не застосовує мінімальні відсотки ставки за кредитом, як вважають деякі автори, а навпаки, відсоткова ставка за овердрафтом встановлюється вищою за базову банківську ставку, але вона може змінюватися залежно від платоспроможності та надійності клієнта, розміру та терміну надання кредиту, ресурсних можливостей банку тощо. Але при овердрафтному кредитуванні витрати клієнта-позичальника значно нижчі, ніж при отриманні звичайного кредиту, таким чином він не несе витрат за здійснення нотаріальних послуг, оцінки майна, внесення до реєстрів, страхування майна і таке інше;

- можливість проведення кредитування за договорами про овердрафтний кредит в рамках Генеральної угоди по єдиному позиковому рахунку, тобто всі необхідні операції для відкриття позикового рахунку підприємство може проводити тільки один раз в півроку;

- відсотки за Договором про овердрафтне кредитування нараховуються тільки на планову дату остаточного погашення заборгованості за Договором;

- протягом дії Договору про овердрафтний кредит банк в першу чергу оплачує платіжні документи підприємства, а тільки потім проводить списання в рахунок погашення заборгованості по овердрафту;

- відсутня вимога до цільового використання коштів;

- кредитна історія. Рациональне використання овердрафтних кредитів і своєчасне їх погашення формують позитивну кредитну історію, яка знадобиться, якщо в подальшому у підприємства буде необхідність звернутися в банк за цільовим кредитуванням

Недоліки овердрафтного кредитування:

- вищі відсоткові ставки за кредитом;

- наявність комісії банку.

Недоліком овердрафтного кредитування можна вважати і те, що для забезпечення клієнту кредитування рахунку згідно договору овердрафту, банку необхідно резервувати грошові кошти, що відволікає їх з обігу, в зв'язку з чим банки поряд з платою за

користування кредитом (відсотковою ставкою), стягують комісію за встановлення ліміту овердрафту чи за його недовикористання. Це підвищує вартість овердрафтного кредиту для підприємства-позичальника і знижує його привабливість.

Висновки. Таким чином бачимо, що, незважаючи на те, що овердрафтний кредит надається без забез-

печення, банки в цей нелегкий для них час шукають варіанти зниження кредитних ризиків, в даному випадку за рахунок надання овердрафту під забезпечення, надаючи його під менший відсоток, ніж овердрафт без забезпечення. Але це знижує мобільність і привабливість овердрафту і робить його майже невідмінним від кредитної лінії.

Література:

1. Вожжов А.П. Формування сумарної позичкової заборгованості з кредитування за овердрафтом / А.П. Вожжов, О.О. Грищенко // Банківська справа. – 2004. – №5 (6) – С. 87-94.
2. Вожжов А.П. Про рівень «самокредитування» при овердрафті / А.П. Вожжов, О.О. Грищенко // Вісн. Київського національного торговельно-економічного університету. – Київ, 2014. – №6. – С. 102-108.
3. Формування банківських ресурсів з урахуванням трансформаційних процесів: [монографія] / Л.О. Омелянович, А.П. Вожжов, В.С.Коверза. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2013. – 281 с.
4. Дзюблук О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії / О. Дзюблук // Світ фінансів. – 2010. – № 1. – С. 7-16.
5. Лаврушин О.И. Банковский менеджмент: учебник / О.И. Лаврушин. – М.: Кнорус, 2011. – 560 с.
6. Войцеховська І.Г. Сучасний стан банківського кредитування в Україні / І.Г. Войцеховська // Управління розвитком. – 2013. – № 13. – С. 66-68. – [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Uproz_2013_13_29.pdf.

МЕХАНІЗМ СУММАРНОЇ КРЕДИТНОЇ ЗАДОЛЖЕНОСТІ ПРИ КРЕДИТОВАННІ ОФЕРДРАФТ

Коверза В.С.

*кандидат економічних наук, доцент
Донецький університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Гришук О.А.

*соискатель
Донецького університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Исследованы процессы формирования ссудной задолженности и остатков на овердрафтных счетах клиентов с целью получения соответствующих количественных зависимостей с использованием случайного характера формирования суммарной величины ссудной задолженности. Установлено, что величины ежедневной задолженности по отдельным клиентским счетам распределяются как случайные величины в соответствии с нормальным законом распределения. В результате доказано, что использование механизма суммарной кредитной задолженности, при данном виде кредитования значительно расширяет возможности финансирования деятельности предприятий и дает возможность управлять величиной ссудной задолженности и платой за пользование заемными средствами.

Ключевые слова: овердрафт, капитал, банк, кредит, средства, ресурсы, клиент.

MECHANISM OF SIMULATED LOAN SECURITY FOR OVERDRAFT CALCULATION

Koverza V.S.

*Ph.D. Associate Professor
Donetsk National University of Economics and Trade
name after Mykhailo Tugan – Baranovsky, Krivoy Rog*

Hryshuk O.A.

*The competitor
Donetsk National University of Economics and Trade
name after Mykhailo Tugan – Baranovsky, Krivoy Rog*

The processes of formation of loan arrears and balances on clients' overdraft accounts with the purpose of obtaining the corresponding quantitative dependencies with the use of the random nature of the formation of the total amount of debt indebtedness are investigated. It has been established that the daily debts on individual client accounts are distributed as random variables in accordance with the normal distribution law. As a result, it is proved that the use of the mechanism of the total loan debt, with this type of lending significantly expands the financing of enterprise activities and allows you to manage the amount of debt and pay for the use of borrowed funds.

Keywords: overdraft, capital, bank, loan, funds, resources, client.